

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА УСЛУГЕ ДРУГОГ СТРУЧНОГ (ЛЕКАРСКОГ) МИШЉЕЊА У ПРАВУ СРБИЈЕ

Велисав Марковић

Универзитет Сингидунум, Београд, Србија

EXERCISING THE RIGHT TO A SECOND EXPERT (MEDICAL) OPINION IN SERBIAN LAW

Velisav Marković

Singidunum University, Belgrade, Serbia

Сажетак

Пацијент има право да, на лични захтев, од доктора медицине, односно доктора стоматологије, који није директно учествовао у пружању здравствених услуга, затражи друго стручно мишљење о стању свога здравља. Ово право је декларативно прописано Законом о правима пацијената. Међутим, у правном систему Србије не постоје подзаконски акти који би ближе уредили материју остваривања права на друго стручно мишљење. Ово право се остварује на лични захтев пацијента, али исто није покривено обавезним здравственим осигурањем већ пацијент ту услугу мора да плаћа из сопствених средстава.

У раду је представљено нормативно уређење другог стручног мишљења, као и начин остваривања права на друго стручно мишљење у Србији, указујући на недовољност регулисања овог права. Предлог је да се услуга другог стручног мишљења уврсти у права из обавезног здравственог осигурања (ограничити број захтева).

Кључне речи: права пацијената, право на друго лекарско мишљење

Abstract

Upon personal request, a patient has the right to seek a second expert opinion on the state of their health from a medical doctor or dentist who has not been directly involved in providing the initial healthcare service. This right is declaratively stipulated in the Law on Patients' Rights. However, the legal system of Serbia lacks by-laws that would more closely regulate the matter of exercising the right to a second expert opinion. This right is exercised upon a patient's personal request, but it is not covered by mandatory health insurance and, therefore, the patient must pay for this service out of their own funds.

The paper discusses the normative regulation of the second expert opinion and how this right is exercised in Serbia highlighting the inadequacies in its current regulation. The paper proposes to include the service of a second expert opinion among the rights covered by mandatory health insurance (with a limitation on the number of requests).

Key words: patients' rights, right to a second expert opinion

Увод

Субјекти који учествују у поступку остваривања здравствених заштите сваког дана сазнају све више о својим правима и могућностима заштите истих, али и поред тога постоји много пацијената и здравствених радника који су необавештени, или недовољно обавештени. Правни прописи којима се регулишу права пацијената су од кључног значаја, јер пружају правни оквир за успостављање механизма заштите [1].

Права пацијената спадају у лична права. „Лична права су права која омогућавају да човек, као људско биће, буде заштићен од напада сваке врсте и да његово људско достојанство остане неповређено. Објект заштите личних права су лична добра лица: живот, здравље, телесни интегритет (физички и психички), разна осећања (бол, страх, жалост, пијетет...), духовни интегритет – приватни живот, углед, име, част, лични записи (писма, дневници, документација), право на слику, тонски записи и сл.” [2].

Introduction

The entities obtaining health care are every day learning more about their rights and the possibilities for the protection of those. Nevertheless, there are still many patients, as well as healthcare workers, who are uninformed or are not informed sufficiently. The legal regulations governing patients' rights are of key importance as they provide the legal framework for establishing protection mechanisms [1].

Patients' rights fall under the category of personal rights. “Personal rights are those that ensure a person, as a human being, is protected from assaults of any kind and that their human dignity remains intact. The object of protection of personal rights include an individual's assets: life, health, bodily integrity (physical and psychological), various emotions (pain, fear, grief, piety, etc.), spiritual integrity – private life, reputation, name, honour, personal records (letters, journals, documentation), the right to an image, audio recordings, etc.” [2].

Право на друго стручно (лекарско) мишљење је једно од 19 права пацијената прописаних Законом о правима пацијената [3]. Наведеним законом први пут је у наш правни систем уведено и право на друго стручно мишљење.

„Друго стручно мишљење се дефинише као тражење независног мишљења о дијагнози или лечењу од стране стручњака у истој области у којој је и специјалиста који је дао првобитно мишљење” [4].

Друго стручно мишљење (*second opinion*) у здравству увек се односи на друго лекарско мишљење, односно на мишљење другог лекара о здравственом стању пацијента који није учествовао у његовом дотадашњем лечењу. Право пацијента на друго лекарско мишљење омогућава пацијенту да у случају када је незадовољан добијеним информацијама и препорученим лечењем једног доктора медицине или доктора стоматологије затражи мишљење другог доктора, специјалисте, који га до тада није лечио. Докази сугеришу да је главни разлог да се тражи друго лекарско мишљење незадовољство пацијената са првим [5].

Друго лекарско мишљење, по правилу, не укључује физички преглед пацијента него обухвата мишљење лекара на основу потпуне здравствене документације (здравствени статус пацијента) које садржи коментар о дијагнози болести, поступку дијагностике, лечења и могуће препоруке о томе.

Имајући у виду развој науке и достигнућа у медицини пацијенти постају свеснији важности информисања о свом здравственом стању због постојања различитих могућности лечења која се темеље на индивидуалном приступу пацијенту, узимајући у обзир конкретног појединца физички, психолошки, социјално и емоционално.

Развијене земље света уважавају концепт другог стручног мишљења у медицини као цивилизацијски домет. Обезбеђење другог стручног мишљења постало је медицински стандард у остваривању квалитетне здравствене услуге савременог друштва [6].

У раду аутор представља нормативно уређење другог стручног мишљења, као и начин остваривања права на друго стручно мишљење у Србији, указујући на недовољност регулисања овог права.

The right to a second expert (medical) opinion is one of the 19 patient rights stipulated by the Law on Patients' Rights [3]. For the first time in our legal system this law has introduced the right to the second expert opinion.

“The second expert opinion is defined as seeking an independent opinion on a diagnosis or treatment from a specialist in the same field as the one who provided the initial opinion” [4].

The second expert opinion in medical care always refers to a second medical opinion, that is, the opinion of another doctor regarding the patient's health condition who has not been involved in the previous treatment of the patient. The patient's right to a second opinion allows the patient, if dissatisfied with the information received and the treatment recommended by a medical doctor or a dentist, to seek the opinion of another doctor, a specialist, who has not been involved in providing the previous treatment. Evidence suggests that the primary motivation for seeking the second opinion is the patient's dissatisfaction with the first one [5].

As a rule, the second medical opinion does not include a physical examination of the patient but rather consists of a doctor's opinion based on the complete medical documentation (the patient's health status) which includes comments on the diagnosis, the diagnostic and treatment procedures and possible recommendations thereon.

Given the development of science and advancements in medicine, patients have become increasingly aware of the importance of being informed about their health condition due to the existence of various treatment options based on the individual approach to the patient. This individualised approach considers the specific individual physically, psychologically, socially and emotionally.

Developed countries recognise the concept of a second expert opinion in medicine as a mark of civilisational progress. Providing the second expert opinion has become a medical standard in achieving quality health care services in modern society [6].

The paper presents the normative regulation of the second expert opinion and how this right is exercised in Serbia indicating the inadequacy in its current regulation.

Normative regulation of the right to a second expert (medical) opinion in Serbia

The Constitution guarantees fundamental rights, such as the right to the inviolability of life and body, bodily and mental integrity, human dignity, and privacy. The right to health

Нормативно уређење права на друго стручно (лекарско) мишљење у Србији

Устав својим начелима гарантује основна права, као што су право на неповредивост живота и тела, физички и психички интегритет, поштовање људског достојанства, уважавање приватности. Право на здравствену заштиту гарантује чл. 68. Устава, у коме је прецизирано да: „свако има право на заштиту свог физичког и психичког здравља. Деца, труднице, мајке током породилског одсуства, самохрани родитељи са децом до седме године и стари остварују здравствену заштиту из јавних прихода, ако је не остварују на други начин, у складу са законом” [7].

Пацијенту се гарантује једнако право на квалитетну и континуирану здравствену заштиту у складу са његовим здравственим стањем, општеприхваћеним стручним стандардима и етичким начелима, у најбољем интересу пацијента и уз поштовање његових личних ставова.

Остваривање права пацијената заснива се на партнерском односу пацијента као примаоца здравствених услуга и здравственог радника, односно здравственог сарадника као даваоца здравствених услуга. Партнерски однос подразумева узајамно поверење и поштовање између пацијента и здравственог радника, односно здравственог сарадника на свим нивоима здравствене заштите, као права и дужности партнера у том односу [3].

Пацијент има право да, на лични захтев, од доктора медицине, односно доктора стоматологије, који није директно учествовао у пружању здравствене услуге, затражи друго стручно мишљење о стању свога здравља. У циљу омогућавања остваривања овог права дефинисана је обавеза да је здравствена установа дужна да на видном месту истакне и редовно ажурира списак организационих јединица и доктора медицине, односно доктора стоматологије, који пружају здравствене услуге у тој организационој јединици [3].

Право на друго стручно мишљење допуњује Кодекс медицинске етике Лекарске коморе Србије [8] који одредбом члана 12. прописује да: „лекар мора бити свестан граница својих стручних способности и могућности и не треба да прекорачи те границе. Када су испитивања и лечење изнад стручних могућности лекара, он мора да позове другог лекара који поседује неопходне способности”. Посебно је прописано: „да се ординирајући лекар неће противити жељи пацијента да се обрати другом лекару са молбом да му он каже своје мишљење о стању његовог здравља и начину лечења”

care is guaranteed by Article 68 of the Constitution, which specifies that “everyone has the right to protection of their physical and mental health. Children, pregnant women, mothers during maternity leave, single parents with children up to seven years of age, and the elderly shall exercise the right to health care funded from public funds, if not otherwise provided, in accordance with the law” [7].

Every patient is guaranteed an equal right to quality and continuous health care in accordance with their health condition, generally recognised professional standards and ethical principles, in the best interest of the patient and with respect for their personal views.

The exercising of the patient’s rights is based on a partnership between the patient, as the recipient of the health care services, and the health care professional, i.e., associate, as the provider of the services. The partnership implies mutual trust and respect between the patient and health care professional, i.e., associate, at all levels of health care, as well as recognition of the rights and duties of both partners in this partnership [3].

Upon personal request, a patient has the right to seek a second expert opinion on the state of their health from a medical doctor or dentist (As the law defines that the right is to be exercised by a medical doctor or a dentist, the term “medical” opinion has been used in the title and throughout the text) who has not been directly involved in providing the initial health service. To facilitate the exercise of this right, it is mandated that every health care institution must prominently display and regularly update the list of its organisational units and medical doctors, i.e., dentists, who provide health services within each organisational unit [3].

The right to a second expert opinion is supplemented by the Code of Medical Ethics of the Serbian Medical Chamber [8], which, in Article 12, stipulates “that a doctor must be aware of the limits of their professional abilities and capabilities and should not exceed those limits. In cases when examinations and treatments go beyond the doctor’s professional competence, they must consult another doctor who possesses the necessary expertise”. It is specifically stipulated “that the attending physician shall not oppose the patient’s wish to consult another doctor to get an opinion on their health condition and the proposed treatment” [8]. Furthermore, “when a physician seeks expert advice or assistance, the other physician is obliged to provide it in the interest of the patient selflessly and to the best of their knowledge. When referring a patient to another doctor, the physician is required to inform the consulting doctor in writing about the details of the illness, previous findings, and treatment. In case the attending physician requires profes-

[8]. Такође, „кад лекар затражи стручни савет или помоћ, други лекар ће му је пружити несебично и према свом најбољем знању, у корист пацијента. Приликом упућивања пацијента другом лекару, лекар је обавезан да другог лекара писмено обавести о појединостима болести, дотадашњим налазима и лечењу. Када је ординирајућем лекару потребна стручна помоћ, посаветоваће се са другим лекаром, лекаром-консултантом и лекарским конзилијумом. Саветовање ће се обавити на иницијативу ординирајућег лекара” [8].

Статутом Лекарске коморе Србије [9] прописане су повреде професионалне дужности, дисциплинске мере, као и начин спровођења дисциплинског поступка.

Међутим, истраживања у упоредном праву указују да лекари ређе обавештавају старе и слабо образоване пацијенте о томе да имају могућност тражења другог мишљења, а то може допринети неједнакостима у здравственој заштити [10].

На жалост, у правном систему Србије не постоје подзаконски акти који би ближе уредили материју остваривања права на друго лекарско мишљење. Законом о правима пацијената није прописана чак ни санкција за кршење права пацијента на друго лекарско мишљење, за разлику, на пример, од Закона о заштити права пацијената Републике Хрватске [11], који прописује да ће се новчаном казном од 5000 до 10.000 куна казнити за прекршај здравствени радник ако на пацијентов захтев ускрати право на друго стручно мишљење. У праву Србије лекар може одговарати само дисциплински.

Остваривање права на друго лекарско мишљење у Србији

Слаба карика сваке правне заштите пацијентових права јесте управо њихова практична примена [12]. Право на друго стручно мишљење је декларативно прописано, али је питање његовог остваривања у пракси.

За огроман број људи у свету је тражење другог мишљења, након што је успостављена дијагноза и прописана терапија, постало део рутинске процедуре. Бројне анализе, рађене на ову тему, показују да око 20% пацијената тражи друго мишљење. У областима као што је онкологија, тај проценат иде и до 50%. Исто тако, најскорија истраживања су показала да друго мишљење, врло често, води ка новој дијагнози или другачијој врсти терапије. Друго мишљење се најчешће тражи у онкологији, неурохирургији, кардиологији и ортопедији [13]. „Прегледом седам студија о тражењу других мишљења од стране пацијената утврђено је да док већи-

онална помоћ, други лекар, лекар-консултант, или медицински савет или медицински одбор ће бити консултован. Таква консултација ће бити иницијална од стране лекара” [8].

The Statute of the Medical Chamber of Serbia [9] prescribes violations of professional duty, disciplinary measures, as well as the procedure for conducting disciplinary proceedings.

Nevertheless, research in comparative law suggests that physicians are less likely to inform the elderly and patients with lower education about their right to seek a second opinion, thus contributing to inequalities in health care [10].

Unfortunately, there are no by-laws in the legal system of Serbia that further regulate exercising of the right to a second medical opinion. Moreover, the Law on Patient's Rights does not prescribe any sanction for violating the patient's right to a second medical opinion. This is in contrast, for example, to the Patient's Rights Protection Act of the Republic of Croatia [11], which stipulates that a health-care professional shall be fined between 5,000 and 10,000 kunas for misdemeanour for denying a patient the right to a second expert opinion. Under Serbian law, a physician may only be subject to disciplinary liability.

Exercising the right to a second medical opinion in Serbia

The weak point of any legal protection of patients' rights lies in its practical implementation [12]. The right to a second expert opinion has been declaratively prescribed, but the real issue is its implementation in practice.

For a vast number of people around the world seeking a second opinion after having received a diagnosis and prescribed treatment has become a routine part of the procedure. Numerous studies conducted on this topic indicate that around 20% of patients do seek a second opinion. In fields such as oncology, the percentage goes as high as 50%. Also, the latest research has shown that a second opinion quite often leads to a new diagnosis or a different type of treatment. Second opinions are most sought in oncology, neurosurgery, cardiology, and orthopaedics [13]. “A review of seven studies on patients seeking a second opinion has found that while most second opinions confirmed the initial diagnosis, between 10% and 60% resulted in a change in diagnosis and proposed treatment” [14].

Patients often fear that by requesting a second opinion they might “offend” the doctor who initially took on their case. A patient's wish to consult another physician does not necessarily imply dissatisfaction with their current phy-

на других мишљења потврђује почетну дијагнозу, између 10 и 60% других мишљења су довела до промене у дијагнози и предложеном третману лечења” [14].

Пацијенти углавном страхују да ће, уколико затраже друго мишљење, „увредити” лекара, који је на самом почетку преузео случај. Жеља пацијента да се консултује са другим лекаром уопште не мора да имплицира незадовољство тренутним лекаром. Већина пацијената то чини да би се уверили да су покрили све опције лечења, а не због нелагодности или неповерења према лекару који их лечи [15].

Врло често сами лекари инсистирају и предлажу консултацију са још једним специјалистом. Управо су међусобне консултације, различити приступи дијагнози и интерпретацији резултата оно што, у великом броју случајева, успешно одведе ка заједничком циљу свих лекара, а то је опоравак пацијента. За животну угрожене пацијенте, друго мишљење може као резултат имати:

- потпуно нову терапију;
- мање инвазивну терапију;
- терапију са мање негативних последица;
- погоднију терапију за пацијентово тренутно стање [13].

Само остваривање права на друго лекарско мишљење у Србији, како смо навели, није довољно регулисано. Оно што се може видети да постоји у примени овог права је у Контролној листи Министарства здравља Републике Србије, Сектора за инспекцијске послове, Одељења здравствене инспекције „Контролна листа 6, права пацијената” су питања под тачком 3: „Да ли је пацијенту омогућено право на друго стручно мишљење, на лични захтев, на терет средстава пацијента?” и под тачком 4: „Да ли је на видном месту истакнут и редовно ажуриран списак организационих јединица и доктора медицине, односно стоматологије који пружају здравствене услуге у тој орг. јединици (ради коришћења права на слободан избор)?” [16].

Већ у наведеној контролној листи видимо погрешно разумевање права од стране здравствене инспекције. Наиме, у Закону о заштити права пацијената је истакнута обавеза истицања ажурираног списка организационих јединица и доктора медицине, односно стоматологије ради остваривања права на друго стручно мишљење и прописано је чланом 13. који уређује право на друго стручно мишљење а не право на слободан избор.

Право на друго лекарско мишљење се остварује на лични захтев пацијента, како је наведено, али исто

sician. Most patients do that in order to make sure that all treatment options have been considered, and not because they do not trust or feel comfortable with the treating physician [15].

It often happens that physicians themselves insist on and suggest a consultation with another specialist. It is precisely these mutual consultations, different approaches to diagnosis, and interpretation of results that, in many cases, successfully lead to the common goal of all doctors which is the patient's recovery. When it comes to critically ill patients, a second opinion can result in:

- an entirely new therapy;
- a less invasive therapy;
- a treatment with fewer negative side effects;
- a more suitable therapy for the patient's current state [13].

As previously stated, the actual implementation of the right to a second medical opinion in Serbia is not sufficiently regulated. Implementation is reflected in two questions on the Control list of the Ministry of Health of the Republic of Serbia's Sector for Inspection Affairs and its Department for Health Inspection – namely, “Control list 6, patient's rights” – the first question stated under the item 3: “Is the patient enabled to exercise the right to a second expert opinion, upon personal request and at their own expense?” and the second one under the item 4: “Is there a prominently displayed and regularly updated list of organisational units and medical doctors or dentists who provide health services in that organisational unit (for the purpose of exercising the right to free choice)?” [16].

The aforementioned control list shows a misinterpretation of the right by the health inspection authority. Specifically, the Law on Patient's Rights highlights the obligation to display the updated list of organisational units and medical doctors and dentists for the purpose of exercising the right to a second expert opinion. This obligation is prescribed in Article 13 of the Law which regulates the right to a second expert opinion and not the right to free choice, as incorrectly suggested.

As previously stated, the right to a second medical opinion is exercised upon the personal request of a patient. Nevertheless, the right is not covered by mandatory health insurance and the patient must pay for the service from their own funds. Healthcare institutions determine the cost of providing a second expert opinion services in their general acts. For example, according to its Rulebook on the provision of health services for a fee, the health centre “Novi Sad” has set the fee for a second opinion by a medical specialist at 3,000 dinars, whereas the fee for a medical doctor

право није покривено обавезним здравственим осигурањем већ пацијент ту услугу мора да плаћа из сопствених средстава. Здравствене установе својим општим актима одређују цену за пружање услуга другог лекарског мишљења. Тако је, на пример, Дом здравља Нови Сад својим Правилником о пружању здравствених услуга уз накнаду прописао да је накнада за друго мишљење лекара специјалисте 3000 динара, а доктора медицине 2000 динара [17]. Међутим, већи број здравствених установа нема прописану накнаду за услуге другог лекарског мишљења, што иде у прилог констатацији да пружање ових услуга још увек није довољно препознато.

Из наведених разлога, имамо ситуацију да су осигуравајуће организације препознале потребу и значај другог лекарског мишљења због чега су у своју понуду укључиле и осигурање за друго лекарско мишљење. Условима осигурања осигуравајуће организације уређују ко може бити пружалац услуге, колико пута се услуга може користити, ко може бити осигураник (ограничава се старосна граница), обим услуге, начин коришћења услуге, ограничења пружаоца услуге [18].

У пракси има и понуда за бесплатне услуге другог лекарског мишљења [19].

Закључна разматрања

Данас је широко прихваћено да, осим ако се не може одложити интервенција која спасава живот, пацијенти имају право на независно друго мишљење [20]. Међутим, уочено је да лекари ређе обавештавају старе и слабо образоване пацијенте о томе да имају могућност тражења другог мишљења, а то може допринети неједнакостима у здравственој заштити. Забрињавају налази истраживања да су лекари чешће информисали младе и едуковане пацијенте о могућности тражења другог стручног мишљења од лица са нижим социо-економским статусом и образовањем [10].

„Лекари треба да буду свесни главних препрека које спречавају пацијенте да траже друго мишљење. Фокус групе су указале да су то препреке: осећај шока пацијената, притисак времена, преоптерећеност информацијама и страх од угрожавања односа пацијент-лекар” [21]. Истраживања су показала и да пацијенти са вишим нивоом образовања траже друго стручно мишљење више од других пацијената [4].

Право на друго стручно мишљење је у непосредној вези са правом пацијента на информисање, правом на самоодређење и правом на пристојаност на лечење.

is 2,000 dinars [17]. However, many medical centres have not set a fee for a second medical opinion which supports the conclusion that the provision of such services has not yet been sufficiently recognised.

For the reasons stated, the insurance companies have recognised the need for and the importance of a second medical opinion and have therefore included second opinion coverage in their offer. Insurance companies offer insurance policies which regulate who can provide the service, how many times the services can be used, who can be insured (age limit), the scope of the service, how the service is accessed, and any limitations regarding the service provider [18].

In practice one can find free offers for second medical opinion services [19].

Conclusion

It is now widely accepted that patients have the right to an independent second opinion, except when a life-saving intervention cannot be postponed [20]. Nevertheless, it has been observed that physicians are less likely to inform the elderly and patients with lower level of education about their right to seek a second opinion, thus possibly causing inequalities in health care. Research findings indicating that physicians are more likely to inform the young and educated patients on their possibilities of seeking a second opinion than those with lower socio-economic status and education levels are worrying [10].

“Physicians should be aware of the main obstacles that prevent patients from seeking a second opinion. Focus groups have identified the following obstacles: patient’s sense of shock, time pressure, information overload, and fear of jeopardising the patient-doctor relationship” [21]. Research has also shown that patients with higher level of education are more likely to seek a second expert opinion than other patients [4].

The right to a second expert opinion is directly linked to the patient’s right to information, the right to self-determination, and the right to consent to treatment.

Serbian law does not regulate the right to a second medical opinion by any by-law, which is why the author of the paper suggests that this issue should be specified through secondary legislation. The regulation should clearly define what constitutes a second medical opinion, who may request it and how, authorised health institutions or health professionals competent to provide a second medical opinion, as well as the procedure for exercising this right.

У праву Србије није подзаконским актом уређено остваривање права на друго лекарско мишљење због чега предлагем да подзаконским актима треба прецизирати шта је предмет другог лекарског мишљења, кога тражи и како, овлашћене здравствене установе или здравствени радници који су компетентни за давање другог лекарског мишљења, те поступак за остваривање овог права. Прецизним регулисањем овог права пацијента треба избећи декларативан приступ и могућу комерцијализацију.

Право на пружање услуга другог лекарског мишљења би требало уврстити у права из обавезног здравственог осигурања, с тим што би требало ограничити број захтева који би био плаћен средствима Републичког фонда за здравствено осигурање.

Право на друго лекарско мишљење је интерес пацијената, здравствених радника, здравствених установа, Фонда здравственог осигурања и друштва у целини, те представља савремени стандард квалитета здравствене услуге.

Precise regulation of this patient's right should help avoid a merely declarative approach and potential commercialisation.

The right to a second medical opinion should be included among the rights covered by mandatory health insurance whereas the number of requests to be funded by the Republic Fund of Health Insurance should be limited.

The right to a second medical opinion is in the interest of patients, health professionals, health institutions, the health insurance fund, and the society in general and therefore serves as a modern indicator of the quality of health-care service.

Литература / References

1. Jemuović J. Protection of patients' rights in legal system in the Republic of Serbia. Glasnik Advokatske komore Vojvodine. 2017; 89(2):119–30. <https://doi.org/10.5937/gakv1702119J>
2. Marković V. Uvod u zdravstveno pravo [Introduction to health law]. Belgrade: Univerzitet Singidunum; 2021. 395 p. Available from: <https://singipedia.singidunum.ac.rs/izdanje/43311-uvod-u-zdravstveno-pravo>. Serbian.
3. Zakon o pravima pacijenata [Law on Patients' Rights]. „Sl. glasnik RS”, br. 45/2013, 25/2019 [Official Gazette of the Republic of Serbia no. 45/2013, 25/2019]. Serbian.
4. Hillen MA, Medendorp NM, Daams JG, Smets EMA. Patient-Driven Second Opinions in Oncology: A Systematic Review. Oncologist. 2017; 22(10):1197–211. <https://doi.org/10.1634/theoncologist.2016-0429>.
5. Goldman RE, Sullivan A, Back AL, Alexander SC, Matsuyama RK, Lee SJ. Patients' reflections on communication in the second-opinion hematology-oncology consultation. Patient Educ Couns. 2009; 76(1):44–50. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2008.11.016>.
6. Žunić LJ. Pravo pacijenta na drugo stručno mišljenje [Patient's right to obtain the second opinion]. Hrvat. čas. zdr. znan. 2021; (1):30–3. Croatian. <https://doi.org/10.48188/hczz.1.1.3>.
7. Ustav Republike Srbije [Constitution of the Republic of Serbia]. „Sl. glasnik RS”, br. 98/2006, 115/2021 [Official Gazette of the Republic of Serbia no. 98/2006, 115/2021]. Serbian.
8. Kodeks medicinske etike Lekarske komore Srbije [Code of Medical Ethics of Serbian Medical Chamber]. „Sl. glasnik RS”, br. 104/2016 [Official Gazette of the Republic of Serbia no. 104/2016]. Serbian.
9. Statut Lekarske komore Srbije [Statute of the Medical Chamber of Serbia]. „Sl. glasnik RS”, br. 111/2006, 68/2008, 14/2010, 36/2011, 43/2011, 22/2012, 70/2017, 63/2022 [Official Gazette of the Republic of Serbia no. 111/2006, 68/2008, 14/2010, 36/2011, 43/2011, 22/2012, 70/2017, 63/2022]. Serbian.
10. Benbassat J. Obtaining a second opinion is a neglected source of health care inequalities. Isr J Health Policy Res. 2019; 8(1):12. <https://doi.org/10.1186/s13584-019-0289-5>.

11. Zakon o zaštiti prava pacijenata [Law on the Protection of Patients' Rights]. „Narodne novine”, br. 169/2004, 37/2008 [Official Gazette of the Republic of Croatia no. 169/2004, 37/2008]. Croatian.
12. Simić J. "Nevinost bez zaštite" – jedno viđenje Zakona o pravima pacijenata ["Innocence without protection" – one view of the Law on Patients' Rights]. Pravni zapisi. 2013; 4(1):145–68. <https://doi.org/10.5937/pravzap4-4077>. Serbian.
13. MedHel [Internet]. Belgrade: MedHel; c2025 [cited 2025 June 13]. Available from: <https://medhel.rs/>
14. Ouwens M, Hermens R, Hulscher M, Vonk-Okhuijsen S, Tjan-Heijnen V, Termeer R et al. Development of indicators for patient-centred cancer care. Support Care Cancer. 2010; 18(1):121–30. <https://doi.org/10.1007/s00520-009-0638-y>.
15. Olver I, Carey M, Bryant J, Boyes A, Evans T, Sanson-Fisher R. Second opinions in medical oncology. BMC Palliat Care. 2020; 19:112. <https://doi.org/10.1186/s12904-020-00619-9>.
16. Ministarstvo zdravlja. Kontrolna lista 6 – ostvarivanje prava pacijenata u zdravstvenoj ustanovi [Internet]. Belgrade: Ministarstvo zdravlja; 2019 [cited 2025 June 15]. Available from: https://www.zdravlje.gov.rs/view_file.php?file_id=1247&cache=sr
17. Pravilnik o pružanju zdravstvenih usluga uz naplatu u Domu zdravlja „Novi Sad” [Rulebook on the Provision of Health Services with Payment in the Health Center "Novi Sad"]. Br. 858/1. Serbian
18. Generali Osiguranje Srbija. Dopunski uslovi za drugo lekarsko mišljenje uz osiguranje Multilav [Internet]. Belgrade: Generali Osiguranje Srbija; 2023 [cited 2025 April 6]. Available from: https://www.generalis.rs/upload/documents/Multilav/TL-U-22-DO-26-01_Dopunski_uslovi_za_drugo_lekarsko_misljenje_uz_osiguranje_Multilav.pdf
19. Medical Park. Kako do besplatnog drugog mišljenja doktora iz Medical parka [Internet]. Belgrade: Medical Park; [cited 2025 April 6]. Available from: <https://medical-centar.rs/kako-do-besplatnog-drugog-misljenja-doktora-iz-medical-parka/>
20. Axon A, Hassan M, Niv Y, Beglinger C, Rokkas T. Ethical and legal implications in seeking and providing a second medical opinion. Dig Dis. 2008; 26(1):11–7. <https://doi.org/10.1159/000109379>.
21. Peier-Ruser KS, von Greyerz S. Why Do Cancer Patients Have Difficulties Evaluating the Need for a Second Opinion and What Is Needed to Lower the Barrier? A Qualitative Study. Oncol Res Treat. 2018; 41(12):769–73. <https://doi.org/10.1159/000492390>.

Примљено / Received

14. 7. 2025.

Ревидирано / Revised

10. 8. 2025.

Прихваћено / Accepted

11. 8. 2025.

Кореспонденција / Correspondence

Велисав Марковић – Velisav Marković
vmarkovic@singidunum.ac.rs

ORCID

Velisav Marković
<https://orcid.org/0000-0001-6305-8988>